

Кошель Анна Павлівна

канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Кошель Віталій Миколайович

канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Єфіменко Вероніка Миколаївна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

***Анотація:** У статті висвітлено педагогічне обґрунтування актуальних здоров'язбережувальних технологій для вирішення завдань оздоровлення дітей в закладах дошкільної освіти, а також розглянуто форми роботи, які дозволять забезпечити валеологічну спрямованість освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти з формування емоційно-ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя.*

Гуманістична спрямованість освіти передбачає створення комфортних здоров'язбережувальних умов. Безперечно, що повноцінне здоров'я є базою подальшого особистісного та соціального розвитку людини. Права дітей на збереження здоров'я знайшли своє відображення у багатьох нормативно-правових документах міжнародного, вітчизняного та регіонального рівня. Підґрунтям цього твердження є концептуальні напрями вдосконалення використання здоров'язбережувальних технологій в ЗДО, а саме: Законах України «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про охорону дитинства», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті. Програма «Освіта», оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (далі БКДО), Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти та інших нормативних актах Міністерства освіти і науки України (далі МОН України), що регламентують діяльність закладів освіти в напрямку поліпшення якості життя, зміцнення людського потенціалу, збереження генофонду українського народу [8; с. 5].

Формування та становлення загальних основ здоров'я доцільно починати у дошкільному віці, оскільки чимало рухових задатків, навичок, умінь розвиваються саме на цьому віковому періоді. Серед пріоритетних завдань закладу дошкільної освіти (далі ЗДО) – така організація освітнього процесу, за якого зберігатиметься високий рівень розумової працездатності дітей дошкільного віку і зміцнюватиметься їхнє здоров'я [6].

Сьогодні проблеми збереження здоров'я дітей дошкільного віку набувають особливої актуальності, оскільки, нажаль, прослідковується чітка тенденція до погіршення його стану та виклики пов'язані з військовою агресією росії, пандемією COVID-19 тощо. Обсяг і зміст освіти, яку отримують діти в дошкільному віці, постійно зростає. Відповідно зростає і розумове навантаження. А це нерідко призводить до перевтоми, що негативно позначається на стані здоров'я дітей [6].

Все вище зазначене, актуалізує проблему розробки науково-обґрунтованого підходу до активного впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес ЗДО.

Загально визнано, що система дошкільної освіти є важливим ресурсом формування здоров'язбережувальної поведінки, здоров'я та здорового способу життя в єдиній освітній системі [5, с. 4].

Зростаюча увага до проблеми оздоровлення дітей очевидна під час аналізу наукової літератури та практичного досвіду діяльності закладів дошкільної освіти в цьому напрямі. Великий спектр питань, що мають значення для наукового дослідження теорії та практики оздоровлення дітей у освітньому середовищі ЗДО, а також поточний стан проблеми розкрито в багатьох роботах. Різним аспектам оздоровлення дітей дошкільного віку присвячено роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників: Т. Андрющенко, О. Байер, Г. Беленька, О. Богініч, І. Брехман, В. Бушуєва, Є. Вайнер, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, В. Дільман, О. Дубогай, М. Єфіменко, Л. Загородня, О. Козак, М. Комісарик, Н. Коновалова, А. Кошель, В. Кошель, К. Крутій, В. Кудрявцева, О. Курок, Н. Лісневська, М. Машовець, Т. Овчиннікова, Т. Пономаренко, В. Сазонов, О. Худолій, М. Рунова, Г. Юрко та ін. [1–9].

Аналіз наукових праць різних авторів засвідчив, що проблема здоров'язбереження є актуальною і не втрачає своєї принципової значущості.

Аналіз досліджень у спрямуванні технологізації освітнього процесу, забезпечення його оздоровчого спрямування, дозволяє стверджувати, що дефініція «здоров'язбережувальна освітня технологія» має декілька аспектів. Дане поняття визначають – «як системно організовану сукупність програм, методів, прийомів, засобів та форм організації освітнього процесу, що не завдає шкоди здоров'ю його суб'єктів; як якісну характеристику освітніх технологій за критеріями їхнього впливу здоров'я педагогів та вихованців; як технологічну основу здоров'язбережувальної педагогіки» [8, с. 8].

Поняття «педагогічна технологія» активно розроблялося у педагогічній науці. До поняття педагогічної технології включаються: філософська основа; змістовна частина освіти (мети та завдання освіти, принципи та зміст навчального матеріалу); технологічна частина (організація освітнього процесу, методи, прийоми та форми освітньої діяльності; діагностика).

На думку А. Кошель, кожна педагогічна технологія має відповідати основним методологічним критеріям.

Концептуальність передбачає, що технологія ґрунтується на будь-якій науковій концепції, що має філософське, психологічне та соціально-педагогічне обґрунтування реалізації освітніх підходів.

Системність включає логіку процесу, взаємозв'язку всіх його частин, структурність та цілісності як ознаку системи.

Керованість ґрунтується на поетапній діагностиці, спрямованості, прогнозуванні проектування процесу освіти, варіюванні педагогічними засобами, можливої корекції досягнутих результатів.

Ефективність передбачає прийнятність витрат, забезпечення досягнення конкретного стандарту освіти.

Можливість відтворення педагогічної технології в інших подібних освітніх організаціях з іншими суб'єктами забезпечується її відтворюваністю [2].

Здоров'язбережувальні технології є важливою частиною загальної системи сучасних освітніх технологій. Аналіз основних літературних джерел виявляє певну таксономію категорії «здоров'язбережувальна технологія».

С. Грищенко розглядає здоров'язбережувальні технології, як педагогічну діяльність, що інакше будує відносини між освітою та вихованням, що переміщає виховання в площину людиноформуючого та життєзабезпечувального процесу, що передбачає збереження та примноження здоров'я дитини [1].

На думку В. Кошеля здоров'язбережувальна освітня технологія – система заходів, яка спрямована на створення оптимально необхідних умов для збереження та формування

різних видів здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу. В. Кошель виділяє такі структурні компоненти даних технологій.

Використання діагностичних даних про стан здоров'я дітей дошкільного віку у процесі реалізації освітньої технології, її коригування відповідно до індивідуальних особливостей та факторів впливу різного походження.

Розробка освітньої стратегії, що відповідає особливостям психічних та фізіологічних процесів дітей певного віку.

Підтримка комфортної емоційно-психологічної атмосфери під час реалізації освітньої технології.

Застосування різноманітних видів та форм здоров'язбережувальної діяльності дітей дошкільного віку, орієнтованих на відновлення, заощадження та накопичення ресурсів здоров'я для оптимального гомеостазу [5].

На думку В. Горашука, здоров'язберігаючі освітні технології є системний підхід до навчання та виховання, заснований на намірі педагогів не завдати шкоди здоров'ю дітей. В. Горашук також зазначає, що здоров'язбереження не повинно бути основною і єдиною метою освіти, а може бути умовою одного з важливих завдань досягнення певної мети. Визначення «здоров'язбережувальна» може відноситися до якісної характеристики деякої освітньої технології, що демонструє, наскільки при її реалізації виконується завдання збереження здоров'я основних суб'єктів освітнього процесу – дітей, педагогів, батьків або закріплює відповідну перевагу в ідеології та принципах педагогічної діяльності [2].

Підходячи до питання класифікації здоров'язбережувальних технологій, відзначимо, що у великому спектрі даних технологій, що здійснюються в системі освіти, розрізняють деякі групи, що відрізняються своєрідним підходом до охорони здоров'я та різними засобами та формами роботи. Узагальнену класифікація, представлено науковцем А. Кошель.

За характером дії здоров'язбережувальні освітні технології умовно поділяються на чотири групи.

Захисно-профілактичні технології. Орієнтовані захист організму від небезпечних здоров'я впливів середовища. Сюди можна включити: виконання регламентованих санітарно-гігієнічних вимог; вакцинації та інші лікувально-профілактичні заходи; контроль за навчальним навантаженням та обмеження граничного її рівня, що виключає настання стану перевтоми дітей; профілактики травм та ін.

Компенсаторно-нейтралізуючі технології. Застосовуються для компенсації недоліків того, що необхідно людині для повноцінної життєдіяльності, для повної чи часткової нейтралізації негативних впливів навколишнього світу.

До них відносять: фізкультхвилинки та фізкультурні паузи, які в деякій мірі знижують несприятливий вплив статичності занять, недостатність рухового навантаження і активності, емоційні паузи, або «хвилини релаксації», що зменшують стресові впливи, психоемоційне навантаження [4].

Стимулюючі технології. Дозволяють активізувати та використовувати ресурси організму людини для виходу з небажаного стану. Найбільш поширені приклади: температурне водне та повітряне загартовування, фізичні навантаження, різні варіанти дихальних гімнастик, елементи масажу та самомасажу, ароматерапії тощо.

Інформаційно-навчальні технології. Забезпечують дітям рівень освіченості, потрібний для продуктивної турботи про своє здоров'я та оточуючих людей, допомагають у формуванні культури здоров'я на особистісному та соціальному рівні, враховуючи дітей з особливими освітніми потребами. Дані технології реалізуються під час проведення освітніх та просвітницьких заходів та занять у взаємодії різних соціальних інституцій [7].

Використання перелічених здоров'язбережувальні освітніх технологій в освітніх організаціях і соціальних інституціях сприятиме створення сучасного позитивного іміджу закладу і ефективній взаємодії всіх суб'єктів процесу здоров'язбереження [3].

Дослідники В. Горашук, С. Грищенко, А. Кошель підкреслюють, що основи культури здоров'я є «домінантними», закладеними ще з раннього дитинства.

Під засадами культури здоров'я дітей дошкільного віку вчені вважають:

- складова частина людської культури, сукупність ціннісного ставлення дитини до здоров'я, його збереження і зміцнення на рівні себе, оточуючих і суспільства в цілому, а також особистісно і соціально значущі способи діяльності, спрямовані на досягнення фізичного, психічного та соціального благополуччя [4; 5];

- гармонійна система природних станів життєдіяльності, що характеризується здатністю організму до досконалої саморегуляції, самозбереження та самовдосконалення соматичного і психічного стану, з оптимальною взаємодією органів і систем, адекватною адаптацією до мінливого середовища (фізичного). біологічні, соціальні), використання резервних і компенсаторних механізмів відповідно до фенотипових потреб і можливостей виконання біологічних і соціальних функцій [7];

- усвідомлення дитиною себе як частини природи, свого неповторного і досконалого творіння, виконання певних правил, рухів, дій, які сприяють збереженню цілісності системи «людина – природа» і сигналізують оточуючим її емоційну налаштованість і відкритість до світу [5];

- система, представлена сукупністю елементів, що забезпечують комплекс теоретичних і практично-орієнтованих знань і ідей у напрямку особистого здоров'я, здоров'я оточуючих, здорового способу життя і безпечної поведінки, а також адекватного використання і застосування принципів активного відновлення [9].

Ефективність позитивного впливу на здоров'я дітей різних оздоровчих заходів, складових здоров'язбережувальних технологій, на думку науковців В.Кошеля, Н. Герман, «визначається не стільки якістю кожного з цих прийомів і методів, скільки їх грамотної «злагодженої» в загальній системі, спрямованої на благо здоров'я дітей і педагогів.

Практика показує, що процес формування свідомого ставлення до власного здоров'я потребує обов'язкового поєднання інформаційного й мотиваційного компонентів із практичною діяльністю, що сприятиме оволодінню дітьми необхідними здоров'язбережувальними вміннями і навичками [8, с. 54].

Обов'язковою умовою ефективного використання здоров'язбережувальних технологій є їх позитивне емоційне забарвлення. Виконання вправ з нудьгою, без бажання не дасть позитивного результату, а скоріше навпаки. Сама радість навчання, так само, як і радість будь-яких вправ і праці, робить дитину щасливою.

Вибір здоров'язбережувальних технологій у різних програмах, за якою працюють вихователі, інструктори з фізичного виховання, залежить від конкретних умов ЗДО, його спрямованості, технічного забезпечення, професійної компетентності педагогів, показників захворюваності дітей а також географічних умов розташування закладу дошкільної освіти.

Застосування в роботі ЗДО здоров'язбережувальних технологій може значно підвищити результативність освітнього процесу, сформувати у педагогів і батьків ціннісні орієнтації, спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку [8, с. 54].

Висновки. Таким чином, застосування сукупності різноспрямованих здоров'язбережувальних технологій забезпечує оптимальну здоров'яорієнтовану освіту, що зберігає здоров'я кожного суб'єкта освітнього процесу. Розробка психолого-педагогічних аспектів реалізації здоров'язбережувальних технологій є важливою умовою розвитку дошкільної освіти. Впровадження подібних освітніх технологій має починатися першому рівні освіти – дошкільної. Слід підкреслити, що збереженню та зміцненню здоров'я сприяє система здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, спрямованих не тільки на всебічне оздоровлення дитини, а й на виховання здорового способу життя, що закладається з дошкільного віку, оскільки знання та індивідуальні

якості, закладені з дитинства, часто виявляються найбільш постійними та активно впливають на всі наступні етапи розвитку особистості. Освітні організації і соціальні інституції для створення сучасного позитивного іміджу, мають діяти на основах природно-соціальної бази здоров'я і, усвідомлюючи відповідальність суспільства за здоров'я дітей, вирішують завдання щодо формування здоров'я та культури здорового способу життя, мають значний вплив на формування системи знань, умінь та цінностей у процесі пізнання дитиною самого себе, своїх можливостей та способів розвитку та збереження здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Кошель, А., & Герман, Т. (2020). РОЗВИТОК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. InterConf, (21). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/3775>.
2. Кошель, А. (2016). ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ. вилучено із erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/3646.
3. Кошель, А., Кошель, В., & Мікрюкова, В. (2021). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ «PUBLIC RELATIONS» У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. InterConf, (46), 122-131. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.03.2021.013>.
4. Кошель, А., Кошель, В., Калімбет, О., Рябченко, А., & Хаблова, М. (2021). ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА. ГРААЛЬ НАУКИ, (5), 277-284. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.06.2021.050>.
5. Кошель, А., Кошель, В., & Сілка, К. (2021). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ЗГІДНО ОНОВЛЕНОГО БАЗОВОГО КОМПОНЕНТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ. Збірник наукових праць ЛОГОС. <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v3.20>
6. Кошель, А., Кошель, В., Хоблова, М., & Наливайко, Н. (2021). КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. InterConf. вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/13459>.
7. Кошель, А., & Кошель, В. (2020). НАСТУПНІСТЬ В РОБОТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ІНКЛЮЗІЇ. InterConf, (14). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/2025>.
8. Кошель, В. & Герман, Н. (2020). ЗМІСТ І МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ : ПОСІБНИК ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА», ДИРЕКТОРІВ, МЕТОДИСТІВ І ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА БАТЬКІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. вилучено із erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/7455
9. Кошель, В., Козлова, В., Пась, К., Скивка, А., & Ушкалов, Л. (2021). ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї. Збірник наукових праць SCIENTIA. вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/13606>.